शैक्षणिक कार्याला वाहून घेतलेले भाऊ

प्रासंगिक

डॉ. आर. एस. माळी

नाशिक येथील कर्मवीर बाळासाहेब वाघ शिक्षण संस्थेचे माजी अध्यक्ष व लोकप्रतिनिधी स्वर्गीय कॉ. व्ही. के. आबासाहेब वाघ उर्फ भाऊ यांचा आज जन्म दिन आहे. त्यानिमित्त, अनुदानित शाळा तुकडीच्या संघर्षाचा आढावा घेत आणि केवळ शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचारी यांच्या प्रश्नांवर लक्ष केंद्रित न करता, शिक्षणाच्या सुविधा उपलब्ध करून देण्यासाठी १९७० साली कर्मवीर बाळासाहेब वाघ शिक्षण संस्थेची स्थापना केली. त्यानंतर लगेच कर्मवीर बाळासाहेब वाघ शिक्षणाच्या व वणिज्य महाविद्यालयाची अनुदानित तत्त्वावर बाळासाहेब पगार यांनी स्थापना झाली. शिक्षणाची सुविधा उपलब्ध झाल्यामुळे ग्रामीण भागातील मुलांना शिक्षणाची दारे खुली झाली. यातून संस्थेने मुली शिक्षणाला लागली. त्यात मुलींची संख्यादेखील लक्षणीय एक मुलगी शिकली तर ती दोन कुटुंबांची प्रगती करू शकते. त्यामुळे ग्रामीणही शिक्षण हे ध्येय गाठण्यास मदत होते. मुलींची संख्या वाढत आहे हे लक्षात आल्यावर भाऊंनी स्वतंत्र मिलाई वाघ कन्या विद्यालयाची, अनुदानित तत्त्वावर, भाऊसाहेबनगर येथे स्थापना केली. अनुदानित तत्त्वावर असल्यामुळे सामान्यजनांच्या मुलींना कमी खर्चात शिक्षण पूर्ण करता आले.

सामाजिक सर्वांच्या मुलांना उच्चशिक्षण पूर्ण करणे सक्षम होत नाही तोपर्यंत प्रगतीसाठी व कुटुंबाची प्रगती करण्यासाठी अर्थसहाय्याची गरज असते. अशा मुलांना आधार म्हणून शासनाची वसतिगृह शिक्षण सिद्धांत, विद्यार्थ्यांना प्रवेश व वसतिगृहाचे ते सहाय्यक सामान्य शिक्षण देण्यासाठी करू सकतील, या दिशेने भाऊंनी वसतिगृह शिक्षण महाविद्यालय सुरू करण्याचे ठरविले व के. के. वाघ पॉलिटेक्निकची १९८३ साली महाविद्यालय स्थापन केली. त्यानंतर मुलांच्या सोयी १९८४ ला के. के. वाघ अभियांत्रिकी महाविद्यालय व संगणकाच्या संस्थेची स्थापना केली. या दोन्ही महाविद्यालयामुळे मुलगा-मुलीदेखील व ग्रामीण भागातून काळाची तांत्रिक सुविधा मुलांना वसतिगृह व अभियांत्रिकी शिक्षण महिला पॉलिटेक्निक उपलब्ध झाले.

भाऊंनी स्थापना केलेल्या, शिक्षण, वाणिज्य व संगणकशास्त्र शिक्षणाच्या सोय निर्माण केल्या, शिक्षण, वाणिज्य व संगणकशास्त्र महाविद्यालयाची महिला, पॉलिटेक्निक, बाळासाहेबनगर व शिक्षण संस्थेने व महिला येथे प्रौढ शिक्षणाचे या महाविद्यालयाची स्थापना केली व ग्रामीण भागातील मुलांना, प्रामुख्याने मुलींना उच्च शिक्षणाची दारे खुली करून दिली. असे लक्षात येते की, संस्थेने के. जी. चतुर्थ पी. जी. तसेच विद्यार्थ्यांची पीएचडी पर्यंतचे शिक्षण उपलब्ध करून दिले. संस्था नेहमी पहात असलेल्या जास्त काळ शिक्षण क्षेत्रात कार्यरत असल्यामुळे क्षेत्र महाविद्यालयात पेर देण्याचा दौरा आला त्यावेळी असे लक्षात आले की, सध्यासमोर दुसरा पर्याय नाही तर शिक्षण पिढीपेक्षा मुलींचे शिक्षण संस्थेत शिक्षण देत आहेत.

महाराष्ट्रात उच्चशिक्षण असलेल्या मुलींचे महाविद्यालयाची संख्या व पदवी पदवीत असे लक्षात आले की, के. के. वाघ तंत्रशिक्षण संस्था मुलींचे व संस्था असल्यामुळे सहा महाविद्यालये चालवत आहे. त्यामुळे भाऊंच्या मुलींचे महाविद्यालयात मोठे देणगी स्वरूप भाऊ, संस्थापक संचालक, सर्व प्राचार्य व संबंधित प्राध्यापकांनी पर्यंत कसून महाविद्यालय उपलब्ध करून देत असलेल्या सुविधा, त्यासाठी येणारा खर्च, प्राध्यापक व त्यासाठी द्यावा कर्मचारी इत्यादीबाबत माहिती देऊनी. या माहितीच्या आधारे समितीने मुलींचे महाविद्यालयाच्या सुरुवात निर्मितीसाठी निवडावी त्यात केली. भाऊंच्या सहकार्यातून ही निवडावी त्यात केली असल्यामुळे सर्व मुलींचे महाविद्यालयात नाव देत आले. के. के. वाघ शिक्षण संस्था चालवत असलेल्या अभियांत्रिकी महाविद्यालयाचे नीक मुल्यांकन झाले होते. इतर पण असलेल्यातील महाविद्यालयाचे मुल्यांकन झाले नाही. भाऊंकडेच पर्यंत कसून नीक मुल्यांकन करणे गरजेचे असे त्यासाठीच महाविद्यालयाची प्रगती होणार नाही. भाऊंनी या महाविद्यालयाचे मुल्यांकन करण्यासाठी सहकारी दिली व महाविद्यालयाचे प्राचार्य व इतर प्राध्यापकांना नीक मुल्यांकनाच्या चळवळीची माहिती देण्यासाठी एक दिवसीय कार्यशाळा घेण्याचे निश्चित केले. त्या कार्यशाळेत कार्यरत करण्यासाठी उपस्थित होते. कार्यशाळेच्या समारोपाच्या उपस्थितांना मार्गदर्शन करताना भाऊंनी सांगितले की, आपली या वयात देखील तेरा १७-४८ तास काम करत आहेत. तुम्हीही नीकच्या मुल्यांकनासाठी जास्तीत जास्त वेळ द्या व तसेच सरकार नीक मुल्यांकन प्रक्रिया पूर्ण करा. भाऊंच्या इच्छेनुसार महिला व पदवी नीकच के. के. वाघ यांचे महाविद्यालयाचे मुल्यांकन झाले असून या महाविद्यालयाने पहिल्या नीकच्या पाचव्या टप्प्यात स्थान मिळवले आहे. हा टप्पा प्राप्त करण्यासाठी अध्यक्ष समीर वाघ, संस्थापक संचालक, समिति डॉ. के. एस. माळी, डॉ. व्ही. एस. सोनवणे, महाविद्यालयातील प्राध्यापक व शिक्षकेतर कर्मचारी यांचे सहकार्य लाभले होते.

भाऊंनी कृषी व तंत्रशिक्षण क्षेत्रात प्रतिष्ठानतील कार्य केले आहे. भाऊंच्या कार्याची दखल घेऊन पुणे विद्यापीठाने २००८ साली भाऊंना जीवनगौरव पीएच. पुरस्कार देऊन सन्मानित केले होते. भाऊंना भारतीय पुरस्कार पुरस्कारांनी सन्मानित करण्यात आले होते. भाऊंनी सुरू केलेले सामाजिक व तंत्रशिक्षण क्षेत्रातील कार्य अनेक जणांचे सुरू राहावेत हीच सदिच्छा. त्यांच्या स्मृतीस विनम्र अभिवादन.

(लेखक कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उमवि महाराष्ट्र विद्यापीठ,जळगावचे माजी कुलगुरू आहेत.)